

С А Л А М Ә Г Ә

УНИОН
МИНИСТРА
ВЕЩЕ-ОБЩЕСТВА
Владимир Маяковский
СССР

О Г И З — Д Е Т Г И З — Л Е Н И Н Г Р А Д — 1 9 3 5

SƏLƏMƏGƏ

UDİHƏ NİM'AD KUNI

UDİHƏ NİM'ASEHƏRANI
E. R. SNEIDER'ONORONI

G. N. PETROW ODDİSHONI

5827

БИБЛИОТЕКА
НИИЧТІЛТА
ОДИНГОТІНАЛ
Библиотека Найд
СССР

OGIZ - DETGIZ - LENINGRAD - 1935

K.P.

СЭЛЭМАГА

СКАЗКИ НАРОДА УЛЭ

ЗАПИСАНЫ Е. Р. ЖИЖИДЕРОВ

РАССТУПЕН Ю. В. ПЕТРОВА

ОГНЕ-ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
ЛЕНИНГРАДСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ

1935

Sələməgə

Omo jəgdig'ə bağdehəni, mam'asaxi-da. Mam'asani gənzi bisini. Tu bisi.

Bimi-də mam'asatigi digənkini:

— Bi Sələməgə gunəiwəti isənəzəmi,—gugkini. Mam'asani digənkini:

— Sələməgə bihiləni minti əli düzi bilihə atafı inə, agdandili budəzəgəfi, gugkini.

— Qənzəgəl, Gənt'əi j'əu nini bihlmi inəuhi biləgəmi, qənzəgəl, qənzəgəl,—gugkini. Mam'asani digənkini:

— Sələməgəti qənzəgə bimi-lə mowə molojo. Omo nəqi nadama momugugija.

Nugumə momugugehəni Gənt'əi. Mam'asani digənkini:

— Utə-bədə paxəli ono qənzəgəhi? Səfani, əzi qənə. Gəhə bimi, ono qənzəgəhi?

— Əs'əli qənə əzəgəl wədi, qənzəgəl,—məfani digənkini,—uqtanəj ojo.

Ohoni. Omo ogaye nehæni kakt'azini omo
gagdawə, gagda kakt'azini gaggdanani ohoni. Ma-
fani digagkini:

— Kətu sagdi. J'əu ugtawəni ohohi! Xuaigija,
jie'a osigiloni.

Xuaigehæni. Guligkini.

Ŋənəmi, ɲənəmi-də xoktowə b'ahani. Wanimizi
geəngkimati. Ugtani sagdi bisini. Gənt'əi alamasik-
cahani—abuli, abuli xəgisihəni. Ŋənəhəni.

Ŋənəmi, go, də ɲənəmi, ɲənəmi-də, ni suhdi-
wəni isəhəni. Igkini. Zugditigi ihəni. Omos'o mama
lə, gunə. Gənt'əi əməlsini Sələməgə ənini sələwə
ugdihəni, tōlo. Sələgini xutaŋaŋa ugdihəni. Ugdigasi
Gənt'əidu bukcahəni.

— Bi sitai xəkusugkuwəni xəkusi-za.

Gənt'əi əsini odo:

— Əzagəi, — guŋkini.

Sələməgə ənini utawa zawagasi, kəfug'əsi, pihəni
Gənt'əi dəgdiwəni. Bokci-bokci səgdəhəni.

Siklə Sələməgə əməgihəni. Mafawə wəhami ga-
zehəni. Omos'omo umudəgihəni, omos'omo tugələŋ-
kəsi, gazehəni. Tugələŋihəmi Gənt'əidu wuhəndə-
həni. Gənt'əi xəgiələ piek-cik tugəbuhəni. Sələməgətigi
wuhəndəhəni. Uinu-pəhi-də təwəgihəni. Gənt'əitigi
wuhəndəgihəni. Xəgiələ piek-cik tugəbuhəni Gənt'əi.

Sələməgə digan̄kini:

— Gənt'əi, daɓdumasizafil

Silihəti utigətu. Mafa nehəwəni asuktəidini.

Gənt'əi tənə-də xuptəlihəni. Sələməgə mafa ɔwəni ɔntyhəni, mətəuhəni. Gənt'əi mafa nehəwəni tənə-də asuktəhəni. Sələməgə jo'xoi togilohəni, mafa uləhəwəni oloktologomi. Joxoi togiloidini Gənt'əi tənə ɔntilyhəni. Olontyhəni Sələməgə. Gənt'əi pahintumi tənə mətəuhəni. Sələməgə agbuhəni joxoi, zəulihəni.

Sələməgə zəulidini tənə joxoi togilohəni Gənt'əi. Sələməgə zəptəmi wadəhəni. Gənt'əi tənə oloktəini. Sələməgə zəptəmi wadəsini joxoi agbuhəni Gənt'əi, zəulihəni. Sələməgə zəptəmi wadəsini, gə bəsəsi, Gənt'əi zəulihəni. Omo dogboni kahi-də zəkəhəni. Gəgdani anana wadəhəni.

Gənt'əi wadəhəni. Ɔuagehəti.

Timadula təgihəti. Sələməgə digan̄kini Gənt'əitigi:

— Gənt'əi, ɔno n̄əxəmu asaza? Gusun̄kutigi xəbukəmu-də nai, dəgumudu g'aiwə n̄ələwəsiwən-zəgəl.

Ɔalaləni xəlugawə xəkəhəti, dəgumu ɔjoləni Gənt'əiwə n̄əxəsəhəti.

— G'ai zəkpunəmi əməlisini xəlugaɓi tok-cik, tok-cik xəlugasimi, n̄ələwəsitəl-zə.

Utadigi, bimi, bimi-də, gō, gō bisiti. Gānt'əl mam'asani sitənəmi mafai gəundini b'ahani. Manga batawə b'ahani. Bimi, bimi-də mikiwəsilihəni Gānt'əl sitəni. Tu bimi-də sitəni bəgdinəmi b'ahani. Bimi, bimi-də sagdi osini. Gānt'əl sitəni xauntasehəni ənigətigi:

— Əniqə, bi abugu! bisə-nu, ancl-nu?

Ənini digənkini:

— Bisə, bisə,—gənkini.

— Əniqə, abugu gəgəni j'əu bisə?

Ənini-tənə tu gənkini:

— Səndo! Amihl bukə-za.

Sitəni sopoləhəni. Sopoləxini-do ənini digənkini:

— Gānt'əl bisə amihl gəgəni,—gənkini.

Amimi gəgəlwəni sahani. Agdahani:—Gānt'əl, Gānt'əl, Gānt'əl..., təkəwasehəni. Gānt'əl, Gānt'əl, qəq, tiqməhəni uti bəta. Tiqmələhənzi oqmohəni amini gəgəlwəni. Ənintigi qənihəni, sopoləhəni:

— Əniqə, abugu gəgəni j'əu bisə? Oqmogəhəmi.

— Səndo, sitəmi, səndo, səndo, buki zianl əhini əməgl-jəzə.

Sopoləhəni:

— Amimi gəgəlwəni gələmi.

— Gānt'əl bisə, Gānt'əl bisə,—ənini gənkini.

Tu qəxəmi-də sagdi osini uti bəta. Bua xuəntigini xulilihəni.

— Ənigəi, abugu xoktowəni uzazami,—gugkini.

Safani, əzi gənə,—gugkini,—ənigəi. Igisizəgəhi.

— Gənəgəi! —gugkini sitəni.

— Gənəgə odolsini, mowə molojo. Omo nəgini nadama momugupija.

Omo nəgini nadama momugupəhəni.

— Ənigə, uqtanai ojo!

Ənini-gdə ohoni uqtanani. Omo gagda—omo kakt'a, omo kakt'a—omo gagda. Omo tē osini. Uqtawə tətihəni.

— Ətə-tə gic'alawə,—gugkini. Si gıttigəgijə sagdi osigiloni.

Gıttigəgihəni. Sitəni tətigihəni. Gulınəni. Ənini isənəhəni sitəi gulınəiwəni. Isənəhənzi ənini digəkini:

— Amihi bisiini sindigi maggadima bışə.

Sitəni digəkini:

— Gəhə bimi-də, gənəgəi abugutigi.

Gulipkini. Gənəhəni.

Gənəmi, gənəmi-də xoktowə b'ahani. Geəpə wanimi, uqtani sagdi, bisiini.

Gic'a uqtazi abuli, abuli xəpisihəti; alamasikcahati. Uti amimi xoktowəni isəhəni. Uti, geəpə wanimi, uqtani sagdi—Sələməgə xoktoni, gənə. Tuguma

alamasehæni Sælæmæga xoktowæni. Lyemæ, lyemæ-do
alamasehæni. ǰænæhæni. Tu ǰænæhæni. Omo zugdila
iǰkini. Omo mam'asa bisini. Zugdtigi isini mam'a-
sa digan̄kini:

— Tuguma, jæuxi ǰænæhi?

— Si sitætigihi æmæhæmi,—guḡkini. — Bi abu-
guwæi æhu sa-jæu?

— Əhu sa,—guḡkini.

Sælæmæga ænini sælæwæ ugdihæni. Xutaǰaǰa ug-
dihæni.

— Ma, Tuguma, bisitai xækusugkuwæni xækus̄-3æ.

Buhæni. Tuguma kæfugæhæni, kæf-kæf-kæf kæ-
fugæhæni. Sælæmæga ænini dægd̄iwæni pihæni, bok-
ciligdo, bokciligdo zægdæhæni.

Sikiæ-dæ Sælæmæga æmægihæni. 3uɒæ mafa wahani.
Omos'omo umudægihæni, omos'omo jønd'osi gaz-
ehæni. Tugumatigi mafaǰi wuhændæhæni. Tuguma
uinupæhi-dæ tæwǣkini. Sælæmægætigi tæmæ-tulu bi-
hilæi wuhændægihæni. Sælæmæga xæǰalæ piek-cik
tugæuhæni, mafaǰi tugæuhæni. Tugumatigi wuhæn-
dægihæni. Tæmæ-tulu-dæ bihilæi tæwǣkini, uinu-pæhi
tæwǣkini.

Sælæmæga digan̄kini:

— Omoto sizæfi. Daədumasizæfi.

Tuguma saǰmu sihæni, nehæwæni asuktahani.

Sələməgə-tənə tənə nehəwəni asuktahani. Tuguma olontyhəni, joxol togilohoni. Tənə öntilyəni Sələməgə. Zəkpihi. Wadehəni. Sələməgə gə bəsəsi wadehəni.

Dogbogyhəni. Quagehəti. Sələməgə quagasi, məsihəni: — Awa-ka gusunkutigi xəbumu-kə aja bızə,—məsihəni.

Timadula təgihəti, zəujiwə zəkpihi. Zəmi wadihe tətigtisilihəti. Sələməgə digənkini:

— Minti gusun kutigi nənəli.

Ŋənəli həti. Ŋənəmi, nənəmi Sələməgə digah-
kini:

— Si manga bimi, atahi budə, gəhə bimi bu-
dəzəhi,—gugkini.

Ŋənə həti. Xogdo ziələni ŋkiti. Tuguma zalehə-
zi uŋ'tai xəwəni modor-modor ohoni. Təŋtəŋkiti.
Xogdo ziəwəni təŋtəŋkiti. Tukeəhəti, gidalə ŋkiti,
duələni. Təŋtəŋkiti. Sələməgə bəgdini sakeəligdə
əjəli həni. Tuguma bəgdini aja, sakeə əhi-də əjə.
Təŋtənəmi-də afili duələni ŋkiti. Sələməgə tiŋmə-
ləhəni, lufam-da. Bukini utadu. Tuguma aja, manga
ni uti bisini.

Sələməgə ənintigini nənihəni. Sələməgə əniməni
wəhəni. Amimi galaktahəni. Jələ-dələ tok-cik, tok-
cik o, gunə. Balxi pūhəni. Omo ni dəgumu ojonini
biə, gunə. Ŋalaləni xalugawə xəkəhəti, gunə. Sə-
ləməgə zəgditigini gəzəhəni utawa. Xalugawə ŋa-
laləni xəkəhəməti asuktəgəhəni Tuguma. Tuguma
xauntəzəhəni:

— Si gəgəbihi j'əu? Ni bihi?—gugkini.

— Gənt'əi bihimi,—gugkini.

— Bi əbugui bihi! Bi si sitəhi bihimi,—gugkini
Tuguma.

Sələməgə zəujigiwəni digahəti. Amimi padui

doloni taugihəni. [Jənihəti mənə zugdtitigifai. Ənin-
diləi igihəni.

Sitəmi, ajazi xulisəhi-jəu?—ənini guḡkini.

— Ajazi xulisəi.

— Amimi bəgehəhi-jəu?

Bagəi,—guḡkini. Padui doloni ilamugihəni.

Mafai bəgehəni. Ələ. Bagdehəti.

Xə a'axaditi Dəgədi xiti
Aceriga Kimoḡko (Kamiga)
mā'axəhəni.

3ū kand'a mafa

3ū kand'a mafa bagdehæti. Gagda nī—baja mafa gagda nī—zōḡku mafa. Niməḡkəmulə bisiti. Sitalə-də anci bisiti utigətu.

Zōḡku mafa bimi, bimi-də ḡənəlilhəni. Xaiktawə umudəhəni, talugama s'ouwə umudəhəni, mahəlawə umudəhəni, kioktowə pyhəloi bagbandahani, ḡənəhəni. Nuhala keəlani kəptəhəni.

Omos'o tuksa əməhəni.

— Əji od'o jəmi bukini? Borbosu!

Kand'a mafawə jəuktəshəni.

— Gəktimi bukini gumuzəḡə-də, xaiktawə umudəhəni, borbosu. Lalimi bukini gumuzəḡə-də, mahəlawə umudəhəni, borbosu. Kogomi bukini gumuzəḡə-də, s'ouwə umudəhəni, borbosu.

Pyhəwəni jəuktəshəni. Kioktowə bagbandahani, ḡunə.

— Kioktowə bagbandahanzi-kulu bukə-zə, ḡuḡkini.

Mam'asatigi gugnehani.

— Mama, borbosu, od'o bukini, gugkini.

Mama digagkini:

— Nahatugaha bistini! Mənə əsl wə himi, nəugizəhu, mənə waha biməl, atahu nəugl.

Ənihəni od'otigi. Mənə zəni gələlihəni:

— Sakt'ai tuksani, qagijahu-za, borbosu, gugkini. Amigd'ai tuksani, qagijahu-za, ahig'ai tuksani, borbosu, qagijahu-za, od'o bukini, borbosu. Uə tuksani, borbosu, qagijahu-za, borbosu, od'o bukini, borbosu.

Əməktəhəti tuksa. Asahi əgdi əməktəhəti, qamakta-bə.

Kand'a mafa qalalani, uq'ani taundilani əəgdi-

lani, k'uailani, quktani, taundilani, guaktalani, zaw'asi zamzalagehæti. Mamatigi næugihæti.

Mama saqqabugai likpihæni, zugdi ukawæni kimpihæni. Wahati tuksawæ. Omos'o tuksawæ xolomugehæni. Mam'asai diganaixini: „amini, bi walagai, omos'omo xolomugija“, xolomugehæni. Utawa olohuzi paktangkini, k'uailani p'aligda-da.

Uti tuksagini gænihæni. Mafani digangkini:

— Tæji-gælæ s'alnalagani jædu gæniwænæhi, wazami, gupkæsi. Jædu gæniwænæhi.

Tuksagifi silihæti, oloktolyhæti.

— Ənini, baja mafawæ gazuja. Tuksa silawæni uminæja, guntæhi-za.

Ŋənəhəni bəja mafaŋti.

— Bəja mafa sinəwə gələ: „tuksa siləwəni umi-
nəjə,” guŋkə.

Uminəhəni tuksa siləwəni.

— ʒəŋku mafa, tuksawə ono wahahu?

— Bu ono wəzau? Xaiktawə umudə, s'ouwə
umudə, mahələwə umudə, umud'əsi quhala kəəlani
kəptənəuji, guŋkini.

Ŋənihəni bəja mafa mənə ʒugditigi.

— Ənini,—bəja mafa digəŋkini mənə mam'a-
satigi,—ʒəŋku mafa əgduwə wahani, minti bəja
ni-kə 'olu-'olu wəzafi, guŋkini.

Bəja mafa tətigisihəni, mahələwə umudəhəni,
xaiktawə umudəhəni, s'ouwə umudəhəni, pyhəloi
kioktowə baġbandahani, ŋənəhəni. Nuhalala kəp-
tənəhəni. Kəptəixini-də, omo tuksa əməhəni. Jəuk-
təsihəni kand'a mafawə.

— Jəmi bukini? Borbosu. Gəktimi bukini gu-
muzəġə-də xaiktawə umudəhəni. Lalimi bukini
gumuzəġə-də, mahələwə umudəhəni. Kogomi bu-
kini gumuzəġə-də, s'ouwə umudəhəni.

Pyhəwəni jəuktəsihəni, kioktowə baġbandahani
ġunə.

— Kioktowə baġbandahanzi-kulu bukə-ʒə, guŋ-
kini.

Mam'asatigi gugnəhəni.

— Mama, od'o bukini.

Mama digagkini:

— Nahatupaha bisini! Mənə wəha biməi, atahu nəugi, mənə əsi wə bimi, nəugizəhu.

Ənəhəni tuksa. Od'o buqihələni igihəni, zabi gələgiləni:

— Sakt'ai tuksani, borbosu, qagijahu-za, borbosu, gugkini. Amigd'ai tuksani, borbosu, qagijahu-za, borbosu. Ahig'aj tuksani, borbosu, qagijahu-za borbosu, od'o bukini, borbosu. Uə tuksani, borbosu, qagijahu-za.

Əməktəhəti tuksa. Asahi əgdi əməktəhəti, qamakta-bə. Kand'a mafa gələlani, uq'ani taundilani, bəgdiləni, k'uailani, qəktəni taundilani, guaktalani zəw'asi, zəmsalakəhəti. Omos'o tuksa əməhəni, k'uaini p'aligi bisini. Uti tuksa digagkini:

— Utigatu mintiwə wəlagafəi agələiti, ulitigi əizəfi.

Zəmsələləhəti. Kand'a mafa təgihəni, qələdij bəsimə-s'ənə-də wəhani. Təhu qənəktəhəti.

Mam'asalai qənəhəni.

— Zəpku mafa s'ainawəqkini,—gugkini bəja mafa,—minəwə ulilə əike'ə tuksəziga. Zəpku mafa s'ainawəqkini.

Utadigi, bimi, bimi-də ʒəŋku mafa ɬoŋoŋisilyhəni.
Nɔŋoŋisimi mətəuhəni, tətigisilyhəni. W'aip̄ti, uŋtai
tətigisilyhəni. Tətigisimi wadehəni. Guliŋkini. Mōwə
tuktihəni. Tuk̄tigasi ɬoŋohoni mōwə. Gāwəni, suə-
wəni, coŋno ɬoŋohoni. Təhəwəni-s'əna əsini ɬoŋo.
Əuŋihəni. Əugasi əkəihəni, cind'awə ŋəusilyhəni.

Əgdi əməktəhəti cind'a. Langa, langa, langa
lagbaŋkini. Jələ dōmi, jələ lagbaŋkini. Kakpaligi-
sehəni.

Lambaɬ doloni təugisilyhəni cind'a lagbaŋkimiani.
Lambawə teəsi b'ahani. Gəzehəni.

ʒəŋku mafa mam'asani ofodyhəni, ʒəuŋisilyhəni,
oloktomi wadehəni. Mafani digəŋkini:

— Baja mafawə gənəjə, cind'a sɬəwəni umi-
lagəni.

Gənəhəni.

— Baja mafa, sɬəwə bi mafai cind'a sɬəwəni
uminəjə, guŋkə, guŋkini.

Baja mafa əməhəni, xauntasehəni:

— ʒəŋku mafa, ono wahahu cind'awə?

ʒəŋku mafa digəŋkini:

— Nɔŋowə ɬoŋoŋisigosi, əgduwə-də, mōwə
tuktimi, tuktimi ɬoŋouji.

Baja mafa ŋənihəni.

— Ənini, baja mafa digəŋkini, ʒəŋku mafa

cind'awə əgduwə wahani, mĩnti bəja ni-kə 'olu-'olu
wazafi.

Tima nagi pogoŋisyhəni, tətigisihəni, gənəlihanı. Tuktimi, tuktimi-də pəpohoni. Baja mafa gəuŋsilihəni cind'awa. Cin'a-gda əməhəti, lagbakiti, əgdi-də. Iligicəhəni kand'a mafa—teək-teək-da lagbakini.

— Ənini, lagbamugai, kakpalinagija.

Baja mafa mam'asani bigzali tukeyhani mafatigi. Tuktihani mafai möpiwani. Mafai kealani lagaykini. Bagdi tagdindakcaixini teak-teak lagaykini. Guas'ai xautihani:

— 'Guas'a, lagbamugai, kakpalinagija.

Guas'ani tociwopopo-do xukthani. Xantai kea-
lani lageankini. 3ongku mafawa xautihani:

— 3opku ma'a, lagbamugai, kakpalinagija.

300ku mafa-tana aini dogdi. Kand'a mafaziga
tu bukitt).

Ku n'amasiri Zepeda niri
Accanga Kimoko (Kamiga/
nir'aschani).

[illegible]